

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya

maharṣi vēdavyāsapraṇītaṃ śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ pañcamaskandhē ṣaḍviṃśō'dhyāyaḥ ॥

This document has been prepared by
Sunder Kidāmbi
with the blessings of
śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan
His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya
śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ pañcamaskandhē ṣaḍviṃśō'dhyāyaḥ ॥

rājōvāca

maharṣa ētadvaicitryaṃ lōkasya kathamiti ॥ 1 ॥

ṛṣiruvāca

triguṇatvātkartuḥ śraddhayā karmagatayaḥ prthagvidhāḥ
sarvā ēva sarvasya tāratamyēna bhavanti ॥ 2 ॥

athēdānīm pratiṣiddhalakṣaṇasyādharmasya tathaiva
kartuḥ śraddhāyā vaisādrśyātkarmaphalaṃ
visadrśaṃ bhavati yā hyanādyavidyayā kṛtakāmānām
tatpariṇāmalakṣaṇāḥ sṛtayaḥ sahasraśaḥ
pravṛttāstāsāṃ prācuryēṇānuvarṇayiṣyāmaḥ ॥ 3 ॥

rājōvāca

narakā nāma bhagavan kiṃ dēśaviśēṣā athavā
bahistrilōkyā āhōsvidantarāla iti ॥ 4 ॥

ṛṣiruvāca

antarāla ēva trijagatyāstu diśi dakṣiṇasyā -
madhastādbhūmērupariṣṭācca jalādyasyā -
agniṣvāttādayaḥ pitṛgaṇā diśi svānām

gōtrāṇaṃ paramēṇa samādhinā satyā ēvāśīṣa
āśāsānā nivasanti || 5 ||

yatra ha vāva bhagavān pitṛrājō vaivasvataḥ
svaviṣayaṃ prāpitēṣu svapuruṣairjantuṣu samparētēṣu
yathākarmāvadyaṃ dōṣamēvānullaṅghitabhagavacchāsanāḥ
sagaṇō damaṃ dhārayati || 6 ||

tatra haikē narakānēkaviṃśatiṃ gaṇayanti atha tāṃstē
rājannāmarūpalakṣaṇatō'nukramiṣyāmastāmisrō -
'ndhatāmisrō rauravō mahārauravaḥ kumbhīpākāḥ
kālasūtramasipatravanāṃ sūkaramukhamandhakūpaḥ
kṛmibhōjanaḥ sandaṃśastaptasūrmirvajrakaṇṭaka -
śālmālī vaitaraṇī pūyōdaḥ prāṇarōdhō viśasanaṃ
lālābhakṣaḥ sāramēyādanamavīcirayaḥpānamiti |
kiñca kṣāarakardamō rakṣōgaṇabhōjanaḥ śūlaprōtō
dandaśūkō'vaṭanirōdhanāḥ paryāvartanaḥ sūcīmukhami -
tyaṣṭāviṃśatirnakā vividhayātanābhūmayāḥ || 7 ||

tatra yastu paravittāpatyakalatrāṇyapaharati sa hi
kālapāśabaddhō yamapuruṣairatibhayānakaistāmisrē
narakē balānnipātyatē anaśanānudapānadaṇḍa -
tāḍanasantarjanādibhīryātanābhīryātyamānō
janturyatra kāśmalamāsādita ēkadaiva mūrcchāmupayāti
tāmisraprāyē || 8 ||

ēvamēvāndhatāmisrē yastu vañcayitvā puruṣaṃ dārādī -
nupayukṭē yatra śarīrī nipātyamānō yātanāsthō

vēdanayā naṣṭamatirnaṣṭadr̥ṣṭiśca bhavati yathā vanaspati -
rvr̥ścyamānamūlastasmādandhatāmīram tamupadiśanti || 9 ||

yastviha vā ētadahamiti mamēdamiti bhūtadrōhēṇa
kēvalam svakuṭumbamēvānudinam prapuṣṇāti sa tadiha
vihāya svayamēva tadaśubhēna rauravē nipatati || 10 ||

yē tviha yathaivāmunā vihiṃsitā jantavaḥ paratra
yamayātanāmupagataṃ ta ēva ruravō bhūtvā tathā
tamēva vihiṃsanti tasmādrauravamityāhū rururiti
sarpādatikrūrasattvasyāpadēśaḥ || 11 ||

ēvamēva mahārauravō yatra nipatitaṃ puruṣam kravyādā
nāma ruravastaṃ kravyēṇa ghātayanti yaḥ kēvalam
dēhambharaḥ || 12 ||

yastviha vā ugraḥ paśūn pakṣiṇō vā prāṇata
uparandhayati tamapakaruṇam puruṣādairapi vigarhitamamutra
yamānucarāḥ kumbhīpākē taptatailē uparandhayanti || 13 ||

yastviha pitṛviprabrahmadhruk sa kālasūtrasaṃjñakē
narakē ayutayōjanaparimaṇḍalē tāmramayē taptakhalē
uparyadhastādagnyarkābhyāmatitapyamānē'bhinivēśitaḥ
kṣutpipāsābhyām ca dahyamānāntarbahīṣarīra āstē
śētē cēṣṭatē'vatiṣṭhati paridhāvati ca
yāvanti paśurōmāṇi tāvadvarṣasahasrāṇi || 14 ||

yastviha vai nijavēdapathādanāpadyapagataḥ pākhaṇḍam
cōpagatastamasipatravanam pravēśya kaśayā praharanti
tatra hāsāvitastatō dhāvamāna ubhayatō dhārai -

stālavanāsipatrais̥chidyamānasarvāṅgō hā hatō -
 'smīti paramayā vēdanayā mūrcchitaḥ padē padē
 nipatati svadharmahā pākhaṇḍānugataṃ phalaṃ bhuṅktē || 15 ||

yastviha vai rājā rājapuruṣō vā adaṇḍyē daṇḍaṃ
 praṇayati brāhmaṇē vā śārīradaṇḍaṃ sa pāpīyā -
 nnarakē'mutra sūkaramukhē nipatati tatrātibalai -
 rviniṣpiṣyamāṇāvayavō yathaivēhēkṣukhaṇḍa
 ārtasvarēṇa svanayan kvacinmūrcchitaḥ
 kaśmalamupagatō yathaivēhādr̥ṣṭadōṣā
 uparuddhāḥ || 16 ||

yastviha vai bhūtānāmīśvarōpakalpitavṛttīnā -
 maviviktaparavyathānāṃ svayaṃ puruṣōpakalpita -
 vṛttirviviktaparavyathō vyathāmācarati sa
 paratrāndhakūpē tadabhidrōhēṇa nipatati tatra hāsau
 tairjantubhiḥ paśumṛgapakṣisarīsr̥pairmaśakayūkā -
 matkuṇamakṣikādibhīryē kē cābhidrugdhāstaiḥ
 sarvatō'bhidruhyamāṇastamasi vihatanidrānirvṛti -
 ralabdhāvasthānaḥ parikrāmati yathā kuśarīrē jīvaḥ || 17 ||

yastviha vā asaṃvibhajyāśnāti yatkiñcanō -
 panatamanirmitapañcayajñō vāyasasaṃstutaḥ sa
 paratra kṛmibhōjanē narakādhamē nipatati tatra
 śatasahasrayōjanē kṛmikuṇḍē kṛmibhūtaḥ svayaṃ
 kṛmibhirēva bhakṣyamāṇaḥ kṛmibhōjanō yāvatta -
 dapratāprahutādō'nirvēśamātmānaṃ yātayatē || 18 ||

yastviha vai stēyēna balādvā hiraṇyaratnādīni
brāhmaṇasya vāpaharatyanyasya vānāpadi puruṣa -
stamamutra rājan yamapuruṣā ayasmayairagnipiṇḍaiḥ
sandamśaistvaci niṣkuṣanti || 19 ||

yastviha vā agamyāṃ striyamagamyāṃ vā puruṣaṃ
yōṣidabhigacchati tāvamutra kaśayā tāḍayanta -
stigmayā sūrmyā lōhamayyā puruṣamāliṅgayanti
striyaṃ ca puruṣarūpayā sūrmyā || 20 ||

yastviha vai sarvābhigamastamamutra nirayē vartamānaṃ
vajraṇṭakaśālmalīmārōpya niṣkarṣanti || 21 ||

yē tviha vai rājanyā rājapuruṣā vā apākhaṇḍā
dharmasētūn bhindanti tē samparētya vaitaraṇyāṃ
nipatanti bhinnamaryādāstasyāṃ nirayaparikhā -
bhūtāyāṃ nadyāṃ yādōgaṇairitastatō bhakṣyamāṇā
ātmanā na viyuḍyamānāścāsubhiruhyamānāḥ
svāghēna karmapākamanusmarantō viṇmūtrapūyaśōṇita -
kēśanakhāsthimēdōmāṃsavasāvāhinyāmupatapyantē || 22 ||

yē tviha vai vṛṣalīpatayō naṣṭaśaucācāranīyamā -
styaktalajjāḥ paśucaryāṃ caranti tē cāpi prētya
pūyaviṇmūtraślēṣmamalāpūrṇārṇavē nipatanti
tadēvātibībhatsitamāśnanti || 23 ||

yē tviha vai śvagardabhapatayō brāhmaṇādayō
mṛgayāvihārā atīrthē ca mṛgān nighnanti

tānapi samparētān lakṣyabhūtān yamapuruṣā
iṣubhirvidhyanti || 24 ||

yē tviha vai dāmbhikā dambhayajñēṣu paśūn
viśasanti tānamuṣmin lōkē vaiśasē narakē patitā -
nnirayapatayō yātayitvā viśasanti || 25 ||

yastviha vai savarṇāṃ bhāryāṃ dvijō rētaḥ pāyayati
kāmamōhitastaṃ pāpakṛtamamutra rētaḥkulyāyāṃ
pātayitvā rētaḥ sampāyayanti || 26 ||

yē tviha vai dasyavō'gnidā garadā grāmān
sārthān vā vilumpanti rājānō rājabhaṭā vā
tāmścāpi hi parētya yamadūtā vajradaṃṣṭrāḥ
śvānaḥ saptaśatāni viṃśatisca sarabhasaṃ
khādanti || 27 ||

yastviha vā anṛtaṃ vadati sākṣyē dravyavinimayē
dānē vā kathañcitsa vai prētya narakē'vīcimatyadhaḥśirā
niravakāṣē yōjanaśatōcchrāyād girimūrdhnaḥ sampātyatē
yatra jalamiva sthalamaśmapṛṣṭhamavabhāsatē tadavīcima -
ttilaśō viśīryamāṇaśarīrō na mriyamāṇaḥ
punarārōpitō nipatati || 28 ||

yastviha vai viprō rājanyō vaiśyō vā
sōmapīthastatkalatraṃ vā surāṃ vratasthō'pi
vā pibati pramādatastēṣāṃ nirayaṃ
nītānāmurasi padā'kramyāsyē vahninā
dravamāṇaṃ kārṣṇāyasaṃ niṣiñcanti || 29 ||

atha ca yastviha vā ātmasambhāvanēna svayamadhamō
 janmatapōvidyācāravarṇāśramavatō varīyasō na
 bahu manyēta sa mṛtaka ēva mṛtvā kṣāarakardamē nirayē -
 'vāksīrā nipātītō durantā yātanā hyaśnutē || 30 ||

yē tviha vai puruṣāḥ puruṣamēdhēna yajantē
 yāśca striyō nṛpaśūn khādanti tāṃśca tē paśava
 iva nihatā yamasadanē yātayantō rakṣōgaṇāḥ
 saunikā iva svadhitināvadāyāsṛk pibanti nṛtyanti
 ca gāyanti ca hṛṣyamāṇā yathēha puruṣādāḥ || 31 ||

yē tviha vā anāgasō'raṇyē grāmē vā
 vaiśrambhakairupasṛtānupaviśrambhayya jijīviṣūn
 śūlasūtrādiṣūpaprōtān krīḍanakatayā yātayanti
 tē'pi ca prētya yamayātanāsu śūlādiṣu prōtātmānaḥ
 kṣuttrḍbhyāṃ cābhihatāḥ kaṅkavaṭādibhi -
 ścētastatastigmatuṇḍairāhanyamānā ātmaśamalaṃ
 smaranti || 32 ||

yē tviha vai bhūtānyudvējayanti narā
 ulbaṇasvabhāvā yathā dandaśūkāstē'pi prētya narakē
 dandaśūkākhyē nipatanti yatra nṛpa dandaśūkāḥ
 pañcamukhāḥ saptamukhā upasṛtya grasanti yathā
 bilēśayān || 33 ||

yē tviha vā andhāvaṭakusūlaguhādiṣu
 bhūtāni nirundhanti tathāmutra tēṣvāvōpavēśya sagarēṇa
 vahninā dhūmēna nirundhanti || 34 ||

yastviha vā atithīnabhyāgatān vā gṛhapatirasakṛ -
 dupagatamanyurdidhakṣuriva pāpēna cakṣuṣā nirīkṣatē
 tasya cāpi nirayē pāpadṛṣṭērakṣiṇī vajratuṇḍā gṛdhrāḥ
 kaṅkakākavaṭādayaḥ prasahyōrubalādutpāṭayanti || 35 ||

yastviha vā ādhyābhimatirahaṅkṛtistiryakprēkṣaṇaḥ
 sarvatō'bhiviśaṅkī arthavyayanāśacintayā
 pariśuṣyamāṇahrdayavadanō nirvṛtīmanavagatō graha
 ivārthamabhirakṣati sa cāpi prētya tadutpādanōtkarṣaṇa -
 samrakṣaṇaśamalagrahaḥ sūcīmukhē narakē nipatati yatra
 ha vittagrahaṃ pāpapurūṣaṃ dharmarājapurūṣā vāyakā iva
 sarvatō'ṅgēṣu sūtraiḥ parivayanti || 36 ||

ēvaṃvidhā narakā yamālayē santi śataśaḥ sahasraśastēṣu
 sarvēṣu ca sarva ēvādharmavartinō yē kēcidihōditā
 anuditāścāvanipatē paryāyēṇa viśanti tathaiva
 dharmānuvartina itaratra iha tu punarbhavē ta
 ubhayaśēṣābhyāṃ nivīśanti || 37 ||

nivṛttilakṣaṇamārga ādāvēva vyākhyātaḥ |
 ētāvānēvāṇḍakōśō yaścaturdaśadhā purāṇēṣu
 vikalpita upagīyatē yattadbhagavatō nārāyaṇasya
 sāḁṣānmahāpurūṣasya sthaviṣṭhaṃ
 rūpamātmamāyāguṇamayamanuvarṇitamāḍṛtaḥ paṭhati
 śṛṇōti śrāvayati sa upagēyaṃ bhagavataḥ
 paramātmanō'grāhyamapi śraddhābhaktiviśuddha -
 buddhīrvēda || 38 ||

śrutvā sthūlaṃ tathā sūkṣmaṃ rūpaṃ bhagavatō yatīḥ |
sthūlē nirjītamātmānaṃ śanaiḥ sūkṣmaṃ
dhiyā nayēditi || 39 ||

bhūdvīpavarṣasaridadrinabhaḥsamudra -
pātāladiṇṇarakabhāgaṇalōkaśamsthā |
gītā mayā tava nṛpādbhutamīśvarasya
sthūlaṃ vapuḥ sakalajīvanikāyadhāma || 40 ||

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē vaiyāsikyāmaṣṭādaśasāhasryāṃ
pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ pañcamaskandhē narakānuvarṇanaṃ
nāma ṣaḍviṃśō'dhyāyaḥ ||